

www.veselasola.net

MISIJA ZNANJE

Kaj je res in kaj je laž?

Včasih ljudje ustvarjajo lažne informacije, ki jim pravimo **dezinformacije**. Zakaj?

Obstaja veliko razlogov. Nekateri to počnejo, ker želijo, da drugi ljudje verjamejo stvarim, ki niso resnične. Mogoče to počnejo, da bi dobili več denarja ali podpore za svoje zamisli. Drugi lahko ustvarjajo dezinformacije, da bi zmedli ljudi ali vplivali na to, kaj mislimo o določenih situacijah ali produktih. Včasih pa ljudje delijo lažne informacije samo zato, ker želijo, da jih drugi opazijo, na primer na spletu.

Kaj so lažne informacije?

Včasih je težko vedeti, **kaj je res in kaj je laž**, kaj je prav in kaj ni. Svet okoli nas je poln informacij, ki se lahko med sabo močno razlikujejo. Te dobimo od prijateljev, od staršev, lahko jih preberemo v knjigi ali na televiziji ali pa jih slišimo med poukom v šoli. Nekatere informacije, ki pridejo do nas, pa so lahko tudi neresnične ali lažne.

Ker na **spletu** dobiš ogromno količino informacij (novice, videoposnetki, vlogi, komentarji, pogovori s prijatelji), je tudi **bolj verjetno, da naletiš na lažne informacije**, ki te lahko zmedejo in prepričajo v nekaj, kar sploh ne drži. Vsak od nas se lahko sreča z zavajajočimi sporočili, ki so dovolj prepričljiva, da jim lahko celo nasedemo. Vedeti, katerim informacijam lahko zaupaš, je izredno pomembno, saj ti te pomagajo sprejemati dobre odločitve in bolj zaupati okolju, v katerem živiš.

Tovrstnim lažnim informacijam rečemo tudi **dezinformacije**, v angleščini pa pogosto slišimo tudi izraz **fake news**.

Zgodovina lažnih informacij

Lažne informacije niso novost, ampak so bile del naše družbe že dolgo pred nastankom spleta.

Na primer časopis *New York Sun* je leta 1835 izdal šest novic o odkritju bitij, ki živijo na Luni, in jih predstavil kot resnico. Bitja so tudi narisali, da bi s tem bralce še bolj pritegnili. Zaradi teh novic je prodaja časopisa izredno narasla.

Slika novice o bitjih na Luni

Pisanje novic o lažnih dogodkih ali prirejanje novic o resničnih dogodkih je kasneje dobilo ime **senzacionalizem**. S to besedo opišemo **novice, ki pri bralcih vzbujajo razburjenje in vklopijo čustva**, še posebej močnejša, kot sta **jeza in strah**. Ko smo ljudje pod vplivom močnejših čustev, težje razmišljamo in si želimo prebrati, kar drugače ne bi. Namen teh novic **ni informiranje javnosti** o resničnih dogodkih, ki se dogajajo po svetu, ampak **večja prodaja časopisa**.

7.-9. razred

Rumeni tisk je izraz za novinarske medije, ki v svojih novicah pogosto uporabljajo nepreverjene informacije ali izmišljene zgodbe. Naslovi njihovih člankov so namenoma napisani tako, da bralca pritegnejo k nakupu časopisa, četudi napisano ni resnično.

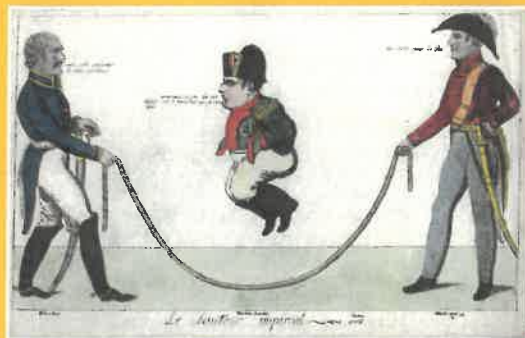
Uporaba **lažnih informacij** se je v zgodovini uporabljala tudi v **vojne namene**. Vojske so širile lažne novice o tem, kje bodo napadli, da bi nasprotnika zmedli in ga prisilili, da se pripravi na napad na napačnem mestu. To je bilo kot igra skrivalnic, s katero so hoteli nasprotniku prikriti prave načrte.

Poleg tega so širili lažne zgodbe o svojih **nasprotnikih**, da bi jih prikazali v **slabši luči**. Tako so med ljudmi vzbudili strah ali dvom o zmagi in vojake lažje prepričali v vdajo. Informacijam, ustvarjenim z namenom, da prikažejo nasprotnika v slabi luči, rečemo **propaganda**.

Propagandna sporočila so se v kasnejših vojnah širila tudi po radijskih programih in televizijskih zaslonih, danes pa tudi po spletu. Ta sporočila so lahko deljena tudi v politične namene, kjer ena stran v javnih sporočilih prikazuje drugo stran v slabi luči.

ALI VEŠ?

Napoleon Bonaparte je bil francoski vladar, ki je v 19. stoletju zavzel velik del Evrope. Danes je poleg svojih vojaških dosežkov znan tudi po tem, da je bil nižje rasti. V resnici naj bi bil Napoleon celo malce višji kot povprečni francoski moški tistega časa, vendar so ga njegovi nasprotniki pogosto prikazovali kot manjšega, da bi v očeh javnosti postal manj priljubljen.

Propagandna slika, ki Napoleona prikaže kot majhnega otroka.

Napoleon Bonaparte je bil (samooklicani) francoski cesar, rojen leta 1769 na Korziki. Karizmatični vojskovodja je Franciji vladal **od leta 1799 do leta 1814**. Za Slovenijo je pomemben zaradi obdobja **ilirskih provinc**, ki so nastale med letoma 1809 in 1813.

Napoleon je po zmagi nad avstrijsko vojsko oblikoval ilirske province, ki so zajemale današnjo Tirolsko, zahodno Koroško, del Dalmacije, Kranjsko, Goriško, Trst in Istro, s sedežem v Ljubljani. Uvajal je **reforme**, ki so vključevale modernizacijo pravnega sistema, infrastrukture, izobraževanja, in upravljanja. Njegov »**civilni zakonik**« (Code civil oz. Code Napoleon) je vseboval več kot 2000 členov, ki so določali enakopravnost, svobodo, versko strpnost, nedotakljivost zasebne lastnine, odpravo fevdalnih pravic in druga načela francoske revolucije.

Ena izmed ključnih idej je bila **enakost pred zakonom**. To pomeni, da so morali vsi ljudje spoštovati iste zakone, ne glede na svoj družbeni položaj. Podpiral je tudi **izobraževanje**. Valentin Vodnik in drugi učenjaki Zoisovega kroga so vsaj delno podpirali francosko vladavino, saj so v nekaterih ukrepih, predvsem v povezavi s šolstvom, videli možnost za uveljavitev slovenskega jezika v šolah.

Začetki lažnih informacij na spletu

Mogoče poznaš trditev, da naj bi človek med spanjem pogoltnil kar osem pajkov na leto? Če preveriš to vprašanje na spletu, lahko najdeš veliko zadetkov. A naj te pomirimo, trenutno ni nobenih dokazov, da bi med spanjem lahko pojedli enega samega pajka, kaj šele osem.

To trditev naj bi ob začetkih interneta namenoma objavil novinar, ki je hotel dokazati, da se lahko laži po spletu širijo izjemno hitro, ne da bi kdo preveril, ali so sploh resnične.

ZANIMIVO JE, DA SE TUDI ZA SAMO ZGODBO O NOVINARJU DANES NE VE, ALI JE RESNIČNA ALI NE.

7.-9. razred

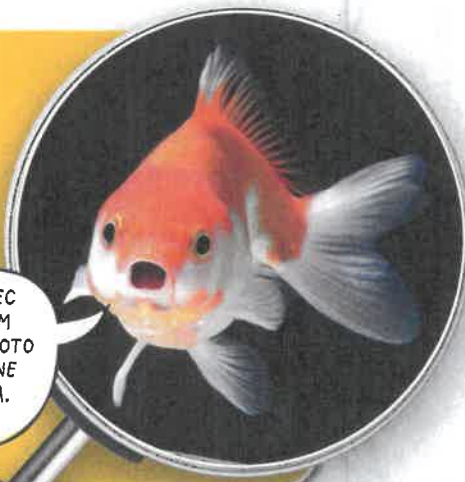
Lažne informacije se lahko pojavijo v različnih oblikah:

- kot izmišljene novice, ki opisujejo dogodke, ki se v resnici niso zgodili;
- lahko so povzetki resničnih dogodkov, ki namenoma izpustijo določene informacije, da o dogodku prikažejo nepopolno, enostransko sliko;
- lahko so polresnice – deloma resnične objave, spremenjene tako, da resnico prikažejo popačeno, izkrivljeno;
- duhovite novice, katerih namen je norčevanje iz resničnih dogodkov, a jim včasih bralci vseeno verjamemo (»nasedemo«);
- lažne fotografije ali videoposnetki (tudi »deepfake« ali globoki ponaredki).

ALI VEŠ?

Mogoče tudi ti poznaš znana lažna prepričanja, ki so se širila po spletu. Nekatera so postala kar rek, recimo o ribicah in slabem spominu.

KATERI LAŽNIVI KLJUKEC SI JE IZMISLIL, DA IMAM KRATEK SPOMIN? Z LAHKOTO SI ZAPOMNIM POMEMBNE STVARI, KOT JE HRANA. 3 SEKUNDE, BAH!

Zakaj se lahko po spletu lažne novice širijo veliko bolj preprosto?

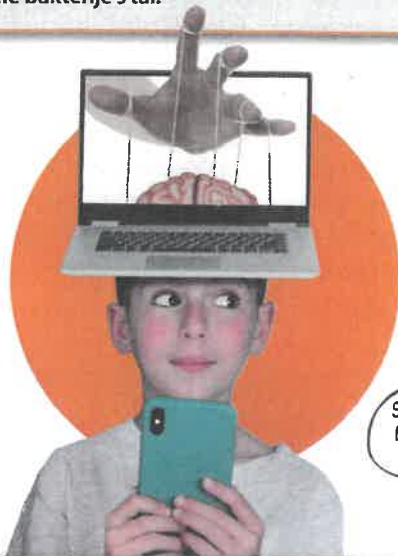
- Danes lahko novica v nekaj minutah zaokroži po vsem svetu – torej se **dezinformacije širijo zelo hitro**. Družbena omrežja omogočajo hitro deljenje informacij med uporabniki, s tem pa razširjanje lažnih novic in napačnih informacij, še preden jih lahko ljudje preverimo ali potrdimo.
- **Na spletu je ogromno informacij**. Videoposnetki, novice, forumi, sporočila prijateljev in tudi slike *meme* (pravilna izgovorjava je »mim«). Zaradi tako velike količine informacij je težko za vsako sproti preveriti, ali je resnična.

- **Informacije lahko na spletu objavi kdorkoli**. To je v nasprotju s tradicionalnimi mediji, kot je ugleden časopis, ki imajo uredniško ekipo in proces preverjanja dejstev, s čimer zagotovijo, da je novica preverjena in resnična, preden gre v objavo.

Mogoče poznaš katero od drugih razširjenih neresnic – popularnih mitov današnjega časa?

- Ljudje uporabljamo samo 10 % možganov.
- Če poješ žvečilni gumi, bo ta ostal v trebuhu 7 let.
- Veliki kitajski zid lahko vidimo iz vesolja.
- 5-sekundno pravilo: če pade hrana na tla, imaš 5 sekund časa, da jo pobereš in poješ, ne da bi se nanjo prijele bakterije s tal.

S TEM PRIBOLJŠKOM BO VAŠ PES POSTAL PASJI EINSTEIN!

Zakaj bi nekdo širil lažne informacije?

Ljudje po spletu širijo lažne informacije iz različnih razlogov – včasih to počnejo brez namena, da bi koga zavajali, drugi pa ...

- Lažne novice lahko širijo osebe, ki želijo med ljudmi razširiti določena prepričanja in za to uporabljajo laži, ki jih predstavijo kot resnice. Te novice lahko **spremenijo naše mnenje** o določenih osebah ali dogodkih, lahko tudi povzročijo spore med ljudmi in zanetijo prepir med prijatelji in družino.
- Lahko gre za **poskus zaslužka**. Lažna novica o tem, da so nas obiskali vesoljci, bo pač imela veliko več ogledov od neke resnične, a precej bolj dolgočasne novice. Lažne novice nas lahko tudi prepričajo v spletni nakup izdelka, ki v resnici ne deluje na prikazani način.
- So tudi takšni, ki širijo lažne novice po spletu preprosto zato, ker vanje **resnično verjamejo** in želijo tudi druge seznaniti s svojo »resnico«.
- Spet drugi lahko razširjajo lažne novice **za svojo zabavo**, ker se jim zdi smešno, da nekoga prepričajo v nekaj, kar očitno ni res. Te novice so lahko celo zelo nenavadne in čudaste. V Združenih državah Amerike se je na primer razširilo kar nekaj novic o tem, kako so vsi ptiči v resnici roboti in pravih ptičev v resnici sploh ni več!

Lažne informacije danes

Pregovor *Laž ima kratke noge* pove, da se laž prej ali slej razkrije, a na spletu je količina lažnih informacij tako velika, da se, še preden razkrijemo eno laž, ustvari že desetine novih. V TikToku je na primer dnevno naloženih več kot 34 milijonov novih video posnetkov. Po aplikaciji Snapchat pa se dnevno naredi več kot 5.000.000.000 »snefov«!

Lažne informacije na spletu pridejo do nas v različnih oblikah – kot video posnetki, novice, sporočila na družbenih omrežjih. Pogosto nas pritegnejo s »clickbaitom« (klik vaba). **Clickbait** so naslovi, ki so namenoma zavajajoči in prenapeti ter z izzivalnim sporočilom pritegnejo našo pozornost in nas spodbudijo, da na njih kliknemo.

PA KAKO NAJ VSE TO PREVERIM?

Ker teh video posnetkov in informacij nihče ne preverja, se v njih lahko kdorkoli predstavlja kot strokovnjak. Oseba z veliko ogledi in sledilci je lahko hitro videti kot nekdo, ki mu lahko zaupamo, čeprav deli dezinformacije.

Informacije na spletu so danes lahko ustvarjene tudi z uporabo posebnih **programov umetne inteligence**. Ti programi so izredno dobri v tem, da sami napišejo cele članke ali celo ustvarijo sliko, ki je videti, kot da bi jo nekdo v resnici ustvaril, narisal. S pomočjo te tehnologije lahko ustvarimo tudi video posnetke, v katerih uporabimo obraz osebe in sami dodamo besede in glas, da oseba na posnetku pove, karkoli želimo. Tem posnetkom, kot že veš, rečemo **deepfakes**.

Slika papeža v puhovki je bila objavljena na vseh večjih spletnih straneh z novicami. Izkazalo se je, da je slika ustvarjena z UI.

Zakaj lažnim novicam sploh verjamemo?

Zakaj sploh verjamemo informacijam, ki niso resnične, celo načrtno posredovanim lažem? Teh razlogov je več in pogosto se med seboj prepletajo.

Kultura, okolje

Med odraščanjem na naše mnenje najbolj **vplivajo starši in učitelji**, ki nas učijo na podlagi svojih izkušenj, znanja in pogleda na svet, kar oblikuje naša lastna prepričanja. Na naše mnenje in poglede pa lahko vplivajo tudi **prijatelji in sošolci**.

Informacije sprejemamo, razumemo in presojamo ob upoštevanju vsega tega, kar smo se naučili ali nam je znano. **Naša kultura (vzgoja in znanje) vpliva na to, kaj mislimo**. Ko ljudje v našem okolju govorijo ali delijo določena prepričanja, smo tudi sami pogosteje nagnjeni k temu, da te informacije sprejemamo za resnične.

Tako smo lahko vsi tudi žrtve lastne pristranskosti. To pomeni, da imamo že vnaprej neko mnenje in iščemo informacije, ki bi nam to potrdile, pri tem pa zanemarimo tiste, ki imajo drugačen pogled, ki ni v skladu z našimi prepričanji.

TO JE, KOT ČE BI REKLI, DA IMAMO NEKAJ SVOJIH NAJLJUBŠIH SUPERJUNAKOV, RECIMO SPIDERMANA, IN NE MARAMO POSLUŠATI NOBENEGA, KI BI REKEL, DA JE BATMAN KUL. ČEPRAV BI MORDA BIL! TAKO POSTANEMO »ŽRTVE« SVOJE LASTNE PRISTRANSKOSTI, KER ZANEMARIMO RAZLIČNE POGLEDE IN MISLIMO, DA SO SAMO NAŠI SUPERJUNAKI NAJBOLJŠI. AMPAK V RESNICI JE SVET VELIK IN RAZNOLIK KOT MARVEL IN DC UNIVERZUM SKUPAJ!

Mediji, komunikacija

Tudi **mediji in druge oblike komunikacije** lahko ustvarjajo lažne predstave o svetu. Ko ti nekdo nekaj večkrat pove, je večja verjetnost, da tej informaciji začneš verjeti.

Dezinformacije lahko s sabo, vsaj na videz, prinašajo tudi »koristi«. Za določen čas ti lahko omogočajo občutek, da **imaš prav in da je resnica preprosta**, dolgoročno pa so lahko zate tudi škodljive.

Na primer, če slišiš trditev, da je matematika nepomemben predmet, in se s tem strinjaš, si zaradi te novice morda vzameš prosto popoldne, brez domače naloge, vendar pa ti ta novica lahko škodi, saj zaradi nje ne poglobiš ali utrdiš znanja, ki ga prejmeš v šoli. Čeprav je včasih lažje verjeti preprostim zgodbam, je bolje zate, če se vprašaš, ali je informacija, ki ti jo posredujejo, resnična. Tako lahko ohraniš odprto glavo in se res odločaš na podlagi resničnih dejstev.

Fake news - ali sta Michael Jackson in Elvis res še vedno živa?

Pred skoraj 50 leti je kralj rock'n'rolla **Elvis Presley umrl**. Toda ljudje ga še vedno videvajo v trgovinah, na cestah, v zakotnih mestecih ... Podobno velja tudi za drugega zvezdnika, **Michaela Jacksona**. Za tega sicer trdijo, da je svojo smrt le uprizoril. Nekatere teorije celo

pravijo, da je posnel film, v katerem sodeluje ves svet. Nekateri potem o svojih »videnjih« poročajo medijem, objave, včasih tudi s slikami živih zvezdnikov, delijo na družbenih omrežjih in iščejo dokaze. **Ali sta res še živa?** Gre za resnico ali lažne novice?

7.-9. razred

Ali veš, da nam privzgojena občutja resnice dajejo tudi **občutek varnosti**? Vsaka **novica**, ki nas **preseneti**, **zmede ali celo ogrozi**, v nas vzbudi **občutek nevarnosti**. Zaradi tega hitreje nasedemo novici ali podatku, ki se nam zdi bolj **domač in razumljiv**.

Hkrati pa **poenostavljamo in prirejamo resnico**, kar nam včasih **olajša življenje**. Če verjamemo v laži, nam to lahko ustvari preprosto sliko sveta, brez zapletenih podrobnosti, ki bi nas lahko zmedle ali celo prestrašile. Poleg tega nam bolj preproste informacije dajejo občutek večjega nadzora in varnosti.

Toda če želiš resnično razumeti svet okoli sebe, **moraš razviti sposobnost razlikovanja med resničnostjo in lažjo**. Le tako lahko sprejemaš odgovorne odločitve, ki temeljijo na resničnih informacijah. **Kritično razmišljanje** in preverjanje zanesljivosti informacij omogoča boljšo podlago za oblikovanje mnenj in **odgovorno ravnanje** v naši družbi. Zato postaja **sposobnost razlikovanja med resnico in lažjo** v današnjem hitrem svetu **vse pomembnejša** za vsakega posameznika.

Kaj se zgodi, ko verjameš v lažne novice?

Ko verjamemo lažnim informacijam, imajo lahko te resne posledice za nas in našo družbo. Morda se spomniš igre **telefonček**, v kateri se povedano med ljudmi spreminja, ko potuje od ene osebe do druge. Enako se lahko zgodi z informacijami. Med širjenjem informacij se lahko **oblikuje napačna predstava o določeni stvari**, izgubi se pomen in na koncu lahko prejme **zadnji popolnoma drugačno informacijo od tiste na začetku**.

Družbena omrežja igrajo pomembno vlogo pri širjenju informacij. Po eni strani so odlični način za povezovanje s prijatelji in družino, po drugi pa je zelo preprosto razširjati lažne informacije. Filtri in programi v ozadju zbirajo informacije o naši dejavnosti na spletu, zato na družbenih omrežjih vidimo samo določene vsebine. To lahko **okrepi naša stališča in omeji raznolikost informacij**, ki jih prejmemo in opazimo.

Lažne informacije lahko vplivajo tudi na **čustva**. Ko verjamemo lažem, lahko zaradi njih občutimo jezo, zmedenost ali celo prestrašenost. To lahko vpliva na naše odnose z drugimi ljudmi in kako razmišljamo o svetu okoli sebe. Ko nas podatek iz lažne novice še posebej **vznemiri ali celo ogroža**, ima lahko na nas še večji vpliv. Tako se na primer posamezniki znajdejo v kultih, se pripravljajo na konec sveta ali pa kupujejo le določeno vrsto hrane, pijače ipd.

KULT?

KULT JE SKUPINA LJUDI Z ISTIMI PREPRICANJI, NAVADNO NAVDUŠENA NAD ISTIMI STVARMi: FILM, GLASBA ALI DOLOČEN NAČIN RAZMIŠLJANJA ALI VEROVANJA. TAKO POSEBNO EKIPO ALI SKUPNOST ZDRUŽUJEJO SKUPNI INTERESI IN IDEJE, MNENJE IN RESNICE DRUGIH PA POGOSTO ZAVRAČAJO.

7.-9. razred

Lažne informacije lahko vplivajo na **javno mnenje in odločanje**, kako varno se počutimo v okolju ipd. To je še posebej problematično, ko odrasle osebe izbirajo nove politike. Ko ljudje verjamejo neresnicam, lahko to vpliva na njihovo sposobnost pravilnega razumevanja situacije in sprejemanje odločitev. Poleg tega lahko lažne informacije prispevajo k **polarizaciji v družbi**. To pomeni, da **ljudje postanemo bolj razdeljeni** in manj pripravljeni poslušati drugačna mnenja, kar **povzroča spore, konflikte**, v najhujših primerih pa celo vojne.

7.-9. razred

Znajdeš se lahko tudi v filtrirnem mehurčku (angl. filter bubble). To bi lahko razložili kot **mehurček na internetu**, ki nas obdaja, ko brskamo po spletu. Ta mehurček je ustvarjen s posebnimi programi, ki tečejo v ozadju in zbirajo informacije, ki se nam kasneje prikažejo na našem zaslonu. Ko iščemo stvari ali beremo novice, programi spremljajo, kaj nas zanima, in nam nato prikažejo podobne informacije. To pomeni, da se znajdemo v mehurčku, kjer vidimo le stvari, ki so podobne tistim, ki smo jih že gledali ali iskali.

RECIMO, DA NA SPLETU OBOŽUJEŠ SMEŠNE MAČKE. PROGRAMI TI ZATO PRIKAZUJEJO ČIM VEČ TAKŠNIH VSEBIN – IN ZNAJDEŠ SE V MEHURČKU SMEŠNIH MAČK. DRUGIH STVARI, NPR. SMEŠNIH PSOV, TI PROGRAMI NE PRIKAZUJEJO VEČ. ZATO IMA TVOJ PRIJATELJ NA TIKTOKU ČISTO DRUGAČNE PREDLOGE VIDEOV.

Ali bo do leta 2050 res zmanjkalo čokolade?

Šok za ljubitelje čokolade je povzročila novica na družbenih omrežjih: **v 40 letih bi lahko zmanjkalo čokolade.** Vir je bil napačno razumljen spletni članek o možnosti izginotja kakavovca, vira čokolade, do leta 2050 zaradi toplejših temperatur in suše. Na srečo so omenjeni raziskovalci zanikali, da bi bil kakavovec na robu izumrtja. Osredotočajo se na izboljšanje odpornosti rastline proti boleznim. Lahko si oddahnemo!

7.-9. razred

So morda miti in teorija zarote tudi lažne novice? Hm, pogledjmo: miti so zgolj zgodbe, lažne novice so neresnične informacije, teorije zarote pa so nenavadne in pogosto neznanstvene razlage dogodkov.

Mit: Pogosto slišiš, da če ješ korenje, boš lahko videl v temi. To je mit, saj korenje sicer vsebuje koristne snovi za tvoje oči, vendar pa ti ne omogoča, da bi videl v popolni temi, kot na primer superjunaki.

Lažna novica: Recimo, da nekdo na igrišču širi novico, da bo naslednji dan pouk odpovedan. To bi bila lažna novica, če ni nobenega uradnega obvestila ali spremembe v šolskem urniku. Gre za napačno informacijo, ki se širi brez preverjanja resničnosti.

Teorija zarote: Če nekdo trdi, da so tvoje igrače zlonamerne in se ponoči same premikajo, ker jih nadzira skrivna združba, bi to lahko bil primer teorije zarote. V resnici igrače niso žive, temveč je to domišljajska ideja, ki je daleč od realnosti.

7.-9. razred

Ali je zemlja res ravna?

Ljudje že dolgo vemo, da je planet Zemlja okrogel. To je znanstveno dejstvo, potrjeno s številnimi raziskavami in meritvami. A kljub temu obstajajo posamezniki, ki trdijo, da je Zemlja ravna. Te ljudi imenujemo zagovorniki teorije ravne Zemlje.

Zakaj večina ljudi verjame, da je Zemlja okrogla? Znanstveniki so opravili številne raziskave in opazovanja ter ugotovili, da je oblika Zemlje geoid. Geoid pomeni, da je Zemlja rahlo sploščena na polih in rahlo odebeljena na ekvatorju. To se dogaja zaradi gravitacijskih sil, ki delujejo na naš planet.

Toda zagovorniki teorije ravne Zemlje ne sprejemajo teh znanstvenih dejstev. Zavračajo dokaze, uporabljajo napačne informacije ali pa jih napačno razlagajo. Zato je pomembno, da ljudje razumejo, kako znanost deluje in zakaj je pomembno zaupati preverjenim dejstvom.

Kako prepoznati lažno novico!?

Kako lahko prepoznaš lažno informacijo na spletu in v realnosti? Internet si lahko predstavljaš kot veliko knjižnico, polno informacij. Težava teh vsebin je, da jih lahko zapiše na splet kdorkoli.

RES KDOR KOLI: SOŠOLEC,
UČITELJICA SIMONA, SOSED
UROŠ, BABICA JOŽA, 3-LETNA
JULIJA, ČE BI ŽE ZNALA
PISATI!

PREVERI VIRI!

Ena od najpomembnejših stvari, ki se jih lahko naučiš, je **preverjanje virov informacij**.

- Zanesljivi viri so tisti, ki so znani kot prepoznavni mediji, uradne spletne strani ali knjižnice.
- Če pa je nekaj na neki spletni strani, ki je ne poznaš in nima jasnega vira ali avtorja novice/informacije, je bolje biti previden.
- Preveri še, ali je bila novica **deljena tudi v drugih medijih** ter koliko je dodanih natančnih **podrobnosti**. Veliko informacij lahko razbereš tudi iz priloženih **fotografij ali slik**.
- So fotografije resnične? Te kaj zmoti na fotografiji?

Pomembno je, da se naučiš, kako razlikovati med resničnimi in lažnimi informacijami. Nekateri ljudje ustvarjajo lažne novice ali slike, da bi te **zmedli ali prestrašili**. Zato je pomembno, da preverjaš, ali so informacije, ki jih najdeš, zanesljive.

NOVICE PO DRUŽBENIH OMREŽJIH

Pozor tudi na novice, ki jih **prejmeš od znancev ali neznancev po družbenih omrežjih**. Če novico ali informacijo prejmeš v sporočilu na kateri od aplikacij, kot sta na primer **TikTok** in **SnapChat**, razišči, **kdo** ti jo je posredoval. Ugotovi, ali gre **za resničnega ali lažnega profila te osebe**, ali oseba razkriva identiteto, jo poznaš v živo in **kakšne koristi ima oseba od takšnega sporočanja**.

PA ŠE PRIMER

Tvoj dober prijatelj ali prijateljica na SnapChatu deli navdušujoče novice o novih supergah, ki naj bi bile izjemno udobne in modne. Pove ti, da so te superge že preizkusili in da so resnično nekaj posebnega. Ker mu/ji zaupaš in so ti njegovi ali njeni modni nasveti všeč, je to zate pravo odkritje. Vendar pozor! Pomembno je, da ohraniš kanček zdrave pameti. Morda ta oseba ni strokovnjak za športno obutev, zato bi bilo dobro preveriti še dodatne informacije. Vprašaj jo, kje je izvedela zanje in kaj jo je prepričalo, da so res tako posebne. Hkrati razmisli tudi o tem, ali ima ta oseba kakšne **osebne koristi** od promocije navdušujočih superg, na primer, ali sodeluje v marketinški kampanji ali pa se želi s to objavo le malo **bahati ali pridobiti pozornost** sledilcev.

IN ŠE TO

Vedno je dobro novice preveriti tudi pri drugih prijateljih ali starših!

LOGOUT

Center pomoči pri prekomerni rabi interneta

Vsebine za rubriko so pripravili strokovnjaki iz logout.org.

NAGRADNI IZZIV

Najdi trditvi, ki sta **lažni novice**. Pomagaj si s spletno stranjo logout.org.

Center Logout ...

- ... mi lahko nudi pomoč, ko opazim, da me digitalni svet, naprave in omrežja pretirano obremenjujejo. Zaradi tega težje najdem čas za vse obveznosti, ki jih imam.
- ... me spodbuja, da igram igre vsakodnevno, vsaj 3 ure na dan.
- ... se ukvarja s prodajo računalniških iger.

Odgovor pošlji po navadni pošti do 1. 3. 2024 na naslov **Uredništvo Vesele šole, Slovenska 29, Ljubljana**, ali po e-pošti na vesela.sola@mladinska-knjiga.si. Če boš med izbranimi tremi, dobiš

NAGRADO CENTRA LOGOUT.

Več o pravilih nagradne igre si preberi na www.veselasola.net/pravila-nagradnih-iger.

Vocabulary | Wörterbuch

družbena omrežja – social media – soziale Netzwerke
drugi – others – andere
informacija, informacije – information – die Information (-en)
klik vaba – a clickbait – der Klickköder
laž – a lie – die Lüge
lažne informacije – false information – die Desinformationen
ljudje – people – die Menschen
neresničen – untrue – unwahr

odločitev – a decision – die Entscheidung
okus – a taste – der Geschmack
podpora – support – die Unterstützung
poln – full – voll
pomembno – important – wichtig
prepoznati – to recognise – erkennen
prepričevanje – to persuade – überzeugen
pridobiti/pridobivanje – to gain/gaining – bekommen
različni – various – verschieden

razlog – a reason – der Grund
res (resnica) – true (truth) – die Wahrheit
sladoled – an ice cream – das Eis
splet – Internet – das Internet
svet – a world – die Welt
vaba – a bait – der Köder
včasih – sometimes – manchmal
vedeti, znati – to know – wissen
vplivati – to influence – beeinflussen
zaupati – to trust – vertrauen

What is true and what is false?

The world around us is full of information. That is why we sometimes don't know what is true and what is false, especially on the Internet and social media. Some information that reaches us is untrue or false. We call them disinformation or fake news. People create false information for various reasons, such as convincing others or gaining support. It is very important that we know how to recognise lies, as this influences our decisions.

Why is it important to know which information we can trust? Circle the correct answer. (q)

- To know which ice cream tastes better.
- To make good decisions.
- This is not important at all.

Was ist wahr und was ist eine Lüge?

Die Welt um uns ist voller Informationen. Deshalb weiß man manchmal nicht, was wahr und was eine Lüge ist, insbesondere online und in den sozialen Netzwerken. Einige Informationen, die uns erreichen, sind unwahr oder falsch. Wir nennen sie Desinformationen (fake News). Aus verschiedenen Gründen, z. B. um andere zu überzeugen oder um Unterstützung zu bekommen, erstellen manche Menschen falsche Informationen. Es ist wichtig zu wissen, wie man sie erkennt, da sie unsere Entscheidungen beeinflussen.

Warum ist es wichtig zu wissen, welchen Informationen man vertrauen kann? Kreise die richtige Antwort ein. (q)

- Um zu wissen, welches Eis besser schmeckt.
- Um gute Entscheidungen treffen zu können.
- Das spielt überhaupt keine Rolle.

7.-9. Class

Cross the odd one out.

a. The News / die Nachrichten

(p)

Streiche den Eindringling durch.

b. TV News / TV-Nachrichten

(p)

c. A Comic / das Comicheft

What is a clickbait?

- It is a special bait for online phishing.
- An unusual title or image that tries to attract attention but it does not reflect the content.
- It is a very popular computer game.

(e)

Was bedeutet der Begriff Clickbait?

- Das ist ein spezieller Köder mit dem man Menschen zum Klicken anlockt.
- Ein ungewöhnlicher Titel oder ein ungewöhnliches Bild, das Aufmerksamkeit erregen soll, aber nicht den Inhalt widerspiegelt.
- Das ist ein sehr beliebtes Computerspiel.

(e)

Že imaš mednarodni certifikat iz angleščine in španščine?

Prijavi se na izpiti Cambridge (Young Learners Tests, A2 Key, B1 Preliminary, B2 First – vsi "for Schools") in DELE (A1 in A2/B1 – oba "para Escolares")

PIONIRSKI DOM
CENTER ZA KULTURO MLADIH

izpiti.pionirski-dom.si/si

Znaš?

1. Kako še drugače imenujemo lažne informacije na spletu?

- a. Nepravice.
- b. Dezinformacije.
- c. Informacije s kratkimi nogami.

2. Kaj pomeni izraz »clickbait«?

- a. Resnične novice in informacije.
- b. Objavo uradnih novic ravnateljev osnovnih šol.
- c. Zavajajoče naslove, ki hitro pritegnejo našo pozornost.

3. Zakaj ljudje širijo lažne informacije po spletu?

- a. Ni res, ljudje ne širijo lažnih informacij po spletu.
- b. Zaradi želje po zaslužku.
- c. Ker bi radi pretentali veseljce, ki nas bodo vsak čas napadli.

4. Ali lažne novice vplivajo na odnose med ljudmi?

- a. Da, ker krepijo zaupanje in razumevanje med ljudmi.
- b. Da, ker lahko povzročijo zmedo in vplivajo na odnose.
- c. Ne, ker nimajo nobenega vpliva na medsebojne odnose.

7.-9. razred

5. Kako se imenujejo novinarski mediji, ki pogosto objavljajo nepreverjene informacije ali izmišljene zgodbe?

- a. Rumeni tisk.
- b. Modri tisk.
- c. Filtrirani tisk.

6. Ali drži, da lahko zavračanje informacij, ki niso v skladu z našimi prepričanji, pripomore k boljšemu razumevanju sveta?

- a. Da, zavračanje različnih mnenj krepi moje stališče, zato je edino pravilno.
- b. Da, saj je bolje slediti samo enemu viru informacij kot pa primerjati različne vire in njihove podatke o neki pomembni novici.
- c. Ne, bolje je raziskati različna stališča, pregledati in primerjati novice različnih virov in s tem izboljšati razumevanje.

7. Ali je res, da lahko lažne informacije vplivajo na čustva posameznika?

- a. Ne, lažne informacije nimajo te moči.
- b. Da, lažne informacije lahko sprožijo jezo, zmedo ali strah.
- c. Da, lahko vplivajo na naša čustva, če so te informacije smešne.

8. Pravilno poveži neresnično izjavo z njeno oznako.

Če jem korenje, bom videl/a v temi.	lažna novica
Zemlja je ravna.	mit
Jutri odpade pouk.	teorija zarote

Šolsko tekmovanje bo 6. 3. 2024, državno pa 10. 4. 2024.

OBIŠČI
VESELASOLA.NET
IN REŠI UČNO POT.
ČAKAJO TE LEPE NAGRADE.

Če obiskuješ 4.-6. razred, reši samo del, ki ni označen z znakom 7.-9. razred. Starejši pa rešite celoten preizkus in ga pošljite na naslov:

Vesela šola, Mladinska knjiga Založba, Slovenska 29, 1000 Ljubljana, s pripisom **Februarska VŠ**.

Ne pozabi pripisati svojih podatkov (ime in priimek, naslov). Podatke naj podpiše eden od staršev oziroma skrbnikov, ki s podpisom dovoljuje, da jih posreduješ in sodeluješ v nagradni igri. Med prispelimi pravičnimi odgovori bomo **1. marca 2024** izžrebali nekaj srečnežev, ki jih čakajo nagrade. Imena nagrajencev bodo v tednu dni po žrebanju objavljena na www.veselasola.net, kjer so objavljena tudi pravila nagradnih iger.

Ime in priimek veselošolke, veselošolca:

.....

Naslov:

Podpis starša:

Razred: 4.-6. 7.-9. Obkroži

Soustvarjalci teme o medijski pismenosti:

besedilo: Center Logout, angleški in nemški del Pionirski dom, ilustracije Matej de Cecco, oblikovanje Simon Kajtna, jezikovni pregled Vera Jakopič, urednica Sabina Tamše Kozovinc. Slikovno gradivo: Shutterstock, MKZ, Wikimedia Commons.

Pri izpeljavi celotne zasnove letošnje Vesele šole nam pomagata:

Telekom Slovenije in Zavarovalnica Triglav.
Vesela šola je priloga mesečne revije Pil; letnik 54, št. 6 (februar 2024).